

АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО СЕРЕДОВИЩА МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті запропоновано авторський підхід до здійснення аналізу детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства на базі системи показників, а також здійснено аналіз показників кожного блоку даної системи з метою всебічної характеристики ефективності фінансової стратегії із застосуванням реальних даних конкретного підприємства.

В статті пропонується авторський підхід до здійснення аналізу детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства на базі системи показників, а також проведено аналіз показників кожного блоку даної системи з метою всебічної характеристики ефективності фінансової стратегії з використанням реальних даних конкретного підприємства.

In the article the author going is offered near realization of analysis determinant of internal financial environment of machine-building enterprise on the base of the system of indexes, and also the analysis of indexes of every block of this system is conducted with the purpose of comprehensive description of efficiency of financial strategy with application of the real information of concrete enterprise.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансова стратегія, управління, ефективність, машинобудівне підприємство.

Під безпосереднім контролем керівників і фахівців фінансових служб підприємства знаходиться система умов і факторів внутрішнього фінансового середовища, яка визначає організацію та форми їх фінансової діяльності. Внутрішнє фінансове середовище містить той фінансовий потенціал, який дозволяє підприємству досягати поставлених цілей і завдань у стратегічному періоді. Виявлення фінансового потенціалу підприємства в складі внутрішнього фінансового середовища базується на оцінці найважливіших його показників.

Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що на основі кінцевих даних аналізу детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства здійснюється визначення майже всіх напрямків фінансової стратегії, і від того, наскільки якісно він проведений, залежить ефективність прийняття управлінських рішень.

Питання здійснення аналізу факторів внутрішнього фінансового середовища підприємств розглядалися у працях таких вчених: І.Т.Балабанова, І.О.Бланка, П.Ю.Бураяка, Ю.М.Воробйова, Г.В.Митрофанова, Г.В.Савицької, В.П.Савчука, Б.І.Холода, А.В.Чупіса та інших. В економічній літературі досі відсутня єдина точка зору щодо складу показників, які характеризують фінансовий потенціал підприємства, його внутрішній фінансовий стан. Основні методики, що використовуються аналітиками, пов'язані з побудовою системи аналітичних таблиць, детальним аналізом окремих статей балансу, з факторним аналізом за допомогою детермінованих моделей тощо. Тому проблема потребує подальшого дослідження з урахуванням зарубіжного досвіду і специфіки функціонування українських машинобудівних підприємств.

Метою дослідження є виявлення проблем сучасного розвитку машинобудівних підприємств і визначення передумов формування ефективної

фінансової стратегії на основі використання авторського підходу до здійснення аналізу детермінант внутрішнього фінансового середовища.

На нашу думку, фінансовий стан підприємства – це складна економічна категорія, яка є комплексним поняттям і характеризується системою показників, що відображають вплив багатьох факторів. Пропонована нами методика аналізу призначена для забезпечення стратегічного управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств і містить такі блоки: 1) загальну оцінку динаміки активів і фінансових результатів діяльності підприємства; 2) загальну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства на основі аналізу рівня і динаміки згрупованих показників звіту про фінансові результати; 3) загальну оцінку фінансового стану на основі порівняльного аналітичного балансу; 4) деталізований аналіз фінансового стану; 5) оцінку ліквідності балансу (за методикою [2]). Деталізований аналіз ми пропонуємо здійснювати за системою основних показників, у складі яких показники, що дозволяють оцінити рентабельність, фінансову стійкість, ліквідність, ділову активність, ринкову активність машинобудівних підприємств. Кожна група показників відображає певну сторону фінансового стану. Вихідною інформацією для такого аналізу є фінансова звітність одного з машинобудівних підприємств Вінницької області.

Порівняння динаміки активів і фінансових результатів діяльності підприємства за 2005–2009 рр. (табл. 1) свідчить про збільшення абсолютних значень величини активів і виручки від реалізації за аналізований період, чого не можна сказати про чистий прибуток підприємства. На кінець 2005 р. цей показник мав найменше значення на підприємстві – 700 тис. грн., в 2006 і 2007 рр. чистий прибуток збільшився, причому в 2006 р. темп його зростання був найбільшим – 665,0%, в 2007 р. знов спостерігалось збільшення, хоча темпи зростання знизились – 120,3%, в 2008 р. чистий прибуток знизився порівняно з попереднім періодом на 75,0%, у 2009 р. розмір чистого прибутку перевищив показник 2008 р. на 79,4%.

Таблиця 1

Порівняння динаміки активів і фінансових результатів діяльності машинобудівного підприємства за 2005–2009 рр.

Показники	Роки, тис. грн.					Темп росту показника, %			
	2005	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Загальний розмір активів	100655	103952	108622	110216	118024	103,3	104,5	101,5	107,1
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	92270	107381	125976	132531	152445	116,4	117,3	105,2	115,0
Чистий прибуток (збиток)	700	4655	5600	1400	2512	665,0	120,3	25,0	179,4

Показники фінансових результатів (прибутку) характеризують абсолютну ефективність господарювання підприємства за всіма напрямками його діяльності: виробничої, збутової, постачальницької, фінансової та інвестиційної. В динаміці фінансових результатів досліджуваного машинобудівного підприємства можна зазначити такі зміни (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз рівня та динаміки фінансових результатів діяльності машинобудівного підприємства за 2005-2009 рр.

Показники	Роки					Темп росту, %			
	2005	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	92270	107381	125976	132531	152445	116,4	117,3	105,2	115,0
Собівартість продукції, тис. грн.	79986	93724	107364	119523	134699	117,2	114,6	113,3	112,7
Валовий прибуток, тис. грн.	12285	13657	18612	13008	17746	111,2	136,3	69,9	136,4
Прибуток від реалізації, тис. грн.	9844	10156	13415	7500	11480	103,2	132,1	55,9	153,1
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	700	4655	5600	1400	2512	665,0	120,3	25,0	179,4

Динаміка виручки від реалізації була позитивною протягом аналізованого періоду. Валовий прибуток і прибуток від реалізації знизились порівняно з попереднім періодом в 2008 р., зростали в 2006, 2007 і 2009 рр. У 2006 і 2008 рр. темпи росту собівартості перевищували темпи росту виручки.

Як відомо, найбільш загальне уявлення про якісні зміни в структурі активів, їх джерел, а також динаміку цих змін можна отримати за допомогою порівняльного аналітичного балансу (табл. 3 і 4).

Таблиця 3

Аналітичне групування статей активу балансу машинобудівного підприємства на кінець 2005-2009 рр.

Актив балансу	Роки									
	2005		2006		2007		2008		2009	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Майно – всього	100655	100,0	103952	100,0	108622	100,0	110216	100,0	118024	100,0
Необоротні активи	67218	66,8	69652	67,0	71906	66,2	74790	67,9	75386	63,9
Оборотні активи	33437	33,2	34300	33,0	36716	33,8	35426	32,1	42638	36,1
Запаси	21347	21,2	18911	18,2	19943	18,4	18311	16,6	17901	15,2
Дебіторська заборгованість	8540	8,5	8780	8,4	7481	6,9	9446	8,6	9465	8,0
Грошові кошти	3550	3,5	6609	6,4	9292	8,5	7669	6,9	15272	12,9

Співвідношення іммобілізованих (необоротних) та оборотних активів протягом 2005–2009 рр. знаходилися в межах 66%–68% до 34%–32%, і лише в 2009 р. співвідносилось: 63,9% до 36,1%. У 2006 і 2008 рр. спостерігалось збільшення іммобілізованих активів порівняно з попереднім періодом, у 2007 і 2009 рр. – їх зниження. Так, структура активів характеризує приналежність підприємства до фондомісткої галузі машинобудування, яка потребує значних капітальних вкладень.

Проаналізуємо статті пасиву балансу, згруповані за ознакою терміновості зобов'язань (табл. 4), адже від оптимального співвідношення власного і позикового капіталу залежить фінансовий стан підприємства.

Аналітичне групування статей пасиву балансу машинобудівного підприємства на кінець 2005–2009 рр.

Пасив балансу	Роки									
	2005		2006		2007		2008		2009	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Джерела майна – всього	100655	100,0	103952	100,0	108622	100,0	110216	100,0	118024	100,0
Власний капітал	41892	41,6	44315	42,6	45658	42,0	46326	42,0	48641	41,2
Позиковий капітал	58763	58,4	59637	57,4	62964	58,0	63890	58,0	69383	58,8
Довгострокові зобов'язання	22158	22,0	28021	27,0	28449	26,2	29744	27,0	28069	23,8
Короткострокові кредити та позики	9638	9,6	7063	6,8	8683	8,0	8062	7,3	9115	7,7
Кредиторська заборгованість	26967	26,8	24553	23,6	25832	23,8	26084	23,7	32199	27,3

За досліджуваний період на підприємстві збільшилась сума і власного, і позикового капіталу. В його структурі питома вага власних джерел засобів збільшилася в 2006 р. на 1,0%, трохи знизилася в 2007 р. на 0,6%, в 2008 р. збереглася на рівні 2007 р., в 2009 р. знизилася на 0,8%. Частка позикових засобів, таким чином, зменшилась в 2006 р., а в 2007 і 2009 рр. відбулось її збільшення, що свідчить про незначне підвищення фінансової залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів у ці роки.

Висновки, отримані на підставі наведених даних, носять попередній характер і мають бути підтвержені подальшими дослідженнями. Результати розрахунку основних показників оцінки фінансового стану машинобудівного підприємства в 2005–2009 рр. наведені в табл. 5.

Як відомо, показники рентабельності є важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку підприємства. Необхідно зазначити, що на рівень та динаміку показників рентабельності впливає сукупність виробничо-господарських факторів: рівень організації виробництва й управління; структура капіталу та його джерела; ступінь використання виробничих ресурсів; обсяг, якість і структура продукції; витрати на виробництво і собівартість продукції; прибуток за видами діяльності та напрями його використання.

Рентабельність активів і власного капіталу на підприємстві коливалась, в першу чергу, за рахунок зміни чистого прибутку. Найменш ефективним використання власного капіталу за підсумками завершеного фінансового року було в 2005 р. внаслідок понесених збитків у результаті кризи продажів. Максимального значення показник досяг в 2007 р. і склав 12,27%. Показник рентабельності активів варіюється впродовж аналізованого періоду від 0,7% в 2005 р. до 5,16% в 2007 р. В цілому показники рентабельності за 2005–2009 рр. свідчать про те, що в 2007 р. підприємство досягло найбільш

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

ефективної своєї діяльності, в 2005 і 2008 рр. ефективність була на низькому рівні.

Таблиця 5

Результати розрахунку основних показників (індикаторів) внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства за 2005–2009 рр.

Показники	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
I. Оцінка рентабельності					
Рентабельність власного капіталу, %	1,67	10,50	12,27	3,02	5,16
Рентабельність активів, %	0,70	4,48	5,16	1,27	2,13
Рентабельність продукції (продажу), %	10,67	9,46	10,65	5,66	7,53
Рентабельність необоротних активів, %	1,18	6,84	7,92	1,91	3,35
Рентабельність оборотних активів, %	2,30	13,90	15,8	3,90	6,44
Співвідношення непокритого збитку на звітну дату та валюти балансу, %	15,56	10,85	6,17	5,56	3,20
II. Оцінка фінансової стійкості					
Чисті активи, тис. грн.	41892	44315	45658	46326	48641
Співвідношення суми залучених коштів до капіталу і резервів, %	140,55	134,94	138,59	138,63	143,27
Співвідношення суми короткострокових зобов'язань до капіталу і резервів, %	87,60	71,61	76,10	74,23	85,41
Рівень простроченої заборгованості, %	16,46	4,30	2,08	1,39	0,85
Коефіцієнт автономії	0,42	0,43	0,42	0,42	0,41
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(0,08)	0,06	0,05	0,02	0,02
Коефіцієнт автономії джерел формування запасів	(0,15)	0,14	0,10	0,06	0,08
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	1,40	1,35	1,38	1,38	1,43
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	(0,10)	0,08	0,06	0,03	0,03
III. Оцінка ліквідності та платоспроможності					
Власні оборотні кошти, тис. грн.	(3217)	2616	2069	1141	1199
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,86	1,06	1,05	1,03	1,02
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,28	0,46	0,47	0,49	0,59
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,10	0,21	0,27	0,22	0,37
Коефіцієнт загальної платоспроможності	1,62	1,71	1,70	1,69	1,70
IV. Оцінка ділової активності					
Фондовіддача, грн.	2,02	2,14	2,63	2,71	2,86
Оборотність запасів, оборотів	5,41	5,33	6,48	6,93	8,42
Швидкість обороту запасів, дні	66,54	67,54	55,55	51,95	42,76
Оборотність дебіторської заборгованості, оборотів	9,70	12,40	15,49	15,66	16,12
Швидкість погашення дебіторської заборгованості, дні	37,11	29,03	23,24	22,99	22,33
Оборотність кредиторської заборгованості, оборотів	4,13	4,75	5,42	5,63	5,91
Швидкість кредиторської заборгованості, дні	87,17	75,79	66,42	63,94	60,91
Оборотність капіталу, оборотів	1,44	1,49	1,70	1,75	1,99
Тривалість операційного циклу, днів	103,65	96,57	78,79	74,90	65,09
Тривалість фінансового циклу, днів	16,48	20,78	12,37	11,00	4,18

Найважливішою характеристикою фінансового стану підприємства є стабільність його діяльності з точки зору довгострокової перспективи, яка пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів. Важливим показником при цьому виступають чисті активи, досліджуючи динаміку зміни якого на підприємстві, можна зробити висновки, що протягом п'яти років він має стійке зростання, а на кінець 2009 р. його значення складало 48641 тис. грн. Відношення суми залучених коштів до капіталу і резервів характеризує частку залучених позикових засобів у

власних джерелах підприємства. Впродовж 2005–2009 рр. значення цього показника знаходилось у межах 143,27%. У загальній сумі залучених коштів переважає частка короткострокових позикових коштів щодо власних джерел порівняно з часткою довгострокових позикових коштів. Зменшення коефіцієнта автономії свідчить про зниження фінансової незалежності підприємства, підвищення ризику фінансової скрути в майбутніх періодах. Вказаний показник на досліджуваному машинобудівному підприємстві набуває мінімального значення в 2009 р. – 0,41, в 2005–2008 рр. знаходиться на рівні 0,42–0,43. Стабільно низький рівень цього показника означає, що всі зобов'язання підприємства не можуть бути покриті його власними засобами. Досліджуване підприємство відчувало нестачу власних оборотних коштів протягом всього аналізованого періоду. Величина власних оборотних коштів, розрахована за методикою [2, с.304], має негативне значення в 2005 р. (3217), в 2006–2009 рр. – значення позитивні, хоча мали тенденцію до зменшення. Негативна величина власних оборотних коштів означає, що одним з джерел покриття необоротних активів є короткострокова кредиторська заборгованість. Фінансовий стан підприємства в цьому випадку розглядається як нестійкий, а отже, потрібні негайні заходи щодо його виправлення.

Ділова активність підприємства характеризує динамічність бізнесу, результати й ефективність поточної виробничої діяльності та виражається показниками оборотності, фондівддачі і показником фінансового циклу. Зменшення значень показників (зниження оборотності) впродовж кількох років слугує попередженням про те, що темпи розвитку сповільнюються, знижується ефективність використання майнового комплексу та джерел фінансування, спостерігаються проблеми із збутом і небезпека втратити частину ринку. Зокрема, оборотність кредиторської заборгованості показує збільшення або зменшення комерційного кредиту, що надається підприємству. Прискорення оборотності кредиторської заборгованості несприятливо впливає на ліквідність підприємства. Цей показник в 2005–2009 рр. характеризується зростанням, що означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства. Водночас це істотно менше оборотності дебіторської заборгованості, що в цілому підвищило фінансову стійкість машинобудівного підприємства, оскільки за рахунок високої оборотності дебіторської заборгованості підприємство мало можливість своєчасно погасити свої зобов'язання. Тривалість кредиторської заборгованості є середнім терміном, протягом якого підприємство розраховується зі своїми кредиторами, постачальниками і підрядниками, і за період 2005–2009 рр. він скоротився з 87,17 у 2005 р. до 60,91 днів у 2009 р.

Отже, на основі аналізу найважливіших детермінант (показників) внутрішнього фінансового середовища автором складена матриця сильних і слабких сторін фінансової діяльності машинобудівного підприємства за 2005–2009 рр. (табл. 6).

Матриця сильних і слабких сторін фінансової діяльності машинобудівного підприємства в 2005–2009 рр.

Сильні сторони	Слабкі сторони
Ріст майнового комплексу підприємства протягом п'яти останніх років	Нестабільна динаміка рентабельності власного капіталу, продажів, активів, різке зниження цих показників в 2008 р.
Позитивна динаміка виручки від реалізації протягом п'яти років	Нестабільна динаміка валового й чистого прибутку підприємства
Високі темпи росту реалізації продукції в останні три роки	Збільшення собівартості реалізованої продукції протягом п'яти років
Відносне зниження витрат виробництва та обігу	Наявність непокритого збитку протягом всього періоду
Збільшення чистих активів підприємства протягом останніх п'яти років	Уповільнення темпів росту власного капіталу підприємства в 2005–2008 рр.
Прискорення оборотності запасів підприємств протягом останніх трьох років	Низький рівень загальної ліквідності балансу підприємства протягом всього аналізованого періоду
Підвищення оборотності капіталу підприємства протягом усього аналізованого періоду	Нестійкий фінансовий стан підприємства протягом останніх п'яти років
Збільшення фондівіддачі підприємства протягом п'яти останніх років	Нестійка динаміка «створення ринкової вартості»
Скорочення тривалості як операційного, так і фінансового циклу підприємства	Низький рівень ефективності використання капіталу підприємства в 2005–2007 рр.
Зростання ефективності використання капіталу в 2008 і 2009 рр.	

Таким чином, проста в практичному застосуванні методика аналізу детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства на базі системи показників дозволяє: враховувати індивідуальні особливості розвитку підприємства; отримувати комплексну оцінку ефективності використання фінансових ресурсів з визначенням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів; розробляти систему заходів щодо покращення забезпечення стратегічного управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств.

Значення аналізу детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства важко переоцінити, оскільки він є тією базою, на якій ґрунтується розробка майже всіх напрямків фінансової стратегії, і від того, наскільки якісно він проведений, залежить ефективність прийняття управлінських рішень. Результати аналізу використовуються для виявлення резервів оптимізації фінансових ресурсів підприємства і їх планування на майбутні періоди. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що з метою вдосконалення стратегії управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств нами запропоновано авторський підхід до оцінки її ефективності.

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 1 / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-центр, 2004. – 624 с.
2. Финансовый менеджмент / под ред. А. М. Ковалевой. – М. : ИНФРА-М., 2004. – 284 с.
3. Шеремет А. Д. Финансы предприятий : менеджмент и анализ. – 2-е изд., испр. и доп. / А. Д. Шеремет, А. Ф. Ионова. – М. : ИФРА-М, 2006. – 479 с.